2015

M. A. Part–II Examination

SANSKRIT

PAPER—VI

Full Marks : 100

Time : 4 Hours

The figures in the right hand margin indicate full marks.

Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.

First Half

(Marks–50)

1. कार्यानुकृतान्वयव्यतिरेकि कारणमिति कारणलक्षणं न्यायवैशेषिकमते साधु न वेति विचार्य केशवमिश्रकृतं कारणलक्षणं तस्य भेदाश्च सोदाहरणं वर्ण्यन्ताम् । 4+4+5

अथवा

केशवमिश्रसम्मतं प्रत्यक्षलक्षणम् उच्यताम् । प्रत्यक्षं कतिविधं भवति? प्रत्यक्षस्य करणं कतिविधम्? सर्वमेतत् सोदाहरणम् आलोच्यताम् । 2+2+9

2. कस्यचिदेकस्य टीका लेख्या — 6

विरुद्ध-हेत्वाभासः, इन्द्रियम्, पृथिवी

3. अधोलिखितेषु प्रश्नेषु यथेच्छं प्रश्नत्रयं देवनागरीलिप्या संस्कृतभाषया च पूर्णवाक्येन समाधेयम् । 2×3=6

a) सन्निकर्षः कतिविधः ? के च ते ?

b) प्रत्यक्षप्रमाणलक्षणं किम्? प्रत्यक्षं विहाय अन्यानि कानि प्रमाणानि तर्कभाषाकारेण स्वीकृतानि ?

c) तर्कभाषाकारमते हेतुः कतिविधः? के च ते ?

d) तर्कभाषाकारमते हेतोः पञ्च रूपाणि कानि ?

e) तर्कभाषाकारमते कति हेत्वाभासाः? के च ते ?

f) न्यायमते कति पदार्थाः ? के च ते ?

4. संक्षेपेणालोच्यन्तां सत्कार्यवादप्रसाधका हेतवः । 13

अथवा

सांख्यसम्मतं प्रत्यक्षलक्षणसूत्रमालोच्यताम् ।

5. सांख्यासम्मतम् अनुमानलक्षणसूत्रमुल्लिख्य तस्य भेदाः संक्षेपेणालोच्यन्ताम् । 6

अथवा

सप्रसङ्गं व्याख्यायताम् —

प्रदीपवच्चार्थतो वृत्तिः ।

6. अधोलिखितेषु यथेच्छं प्रश्नत्रयं पूर्णवाक्येन समाधेयम् । (सुरगिरा देवनागरीलिप्या च) — 2×3

a) कतिविधं दुःखं सांख्यदर्शनस्याभिमतम् ? कानि च तानि ?

b) आप्तवचनमित्यत्र कोऽर्थः आप्तशब्दस्य ?

c) सत्त्वरजस्तमसां साम्यावस्था केन नाम्नोच्यते ?

d) तन्मात्राणि कति ? नाम्ना उल्लिख्यन्ताम् ।

e) अहंकारः कस्य तत्त्वस्य परिणामः ?

Second Half

(Marks–50)

1. अधोलिखितेषु द्वयोरुत्तरं देयम् — 10×2

क) अखण्डं सच्चिदानन्दमवाङ्मनसगोचरम् ।
आत्मानमखिलाधारमाश्रयेऽभीष्टसिद्धये॥

— व्याख्यायतामयं श्लोकः। अत्र ब्रह्मणः कीदृशं लक्षणं प्रतिपादितमित्यपि लेखनीयम् ।

ख) अज्ञानस्य लक्षणमुल्लिख्य तत्स्वरूपं विशदं व्याख्येयम् ।

ग) आत्मविषये विविधानि मतान्युल्लिख्य सिद्धान्तः प्रतिपादनीयः ।

घ) वेदान्तसाररीत्या पञ्चीकरणप्रक्रिया प्रतिपादनीया ।

2. अधोलिखितेषु एकस्य व्याख्या कार्या — 5

क) अज्ञानस्य शक्तिद्वयम् । ख) वेदान्तलक्षणम् ।

ग) इन्द्रियम् । घ)भागलक्षणा ।

3. अधोलिखितेषु एकः प्रश्नः समाधेयः — 12

क) को नाम शब्दः भाष्यकारमनुसृत्य विचार्य सिद्धान्तः प्रतिपादनीयः ।

ख) शब्दानामनुशासनं कथं कर्तव्यम् ? विविधान् पक्षानुल्लिख्य विचार्य च सिद्धान्तः समुपस्थापनीयः ।

ग) आकृतिः पदार्थः द्रव्यं वा ? अत्र वैयाकरणानां कः सिद्धान्तः ? सयुक्तिकमुपपादनीयम् ।

4. क) चत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त हस्तासो अस्य ।
त्रिधा बद्धो वृषभो रोरवीति महो देवो मर्त्याँ आविवेश ॥ 7

ख) दुष्टः शब्दः स्वरतो वर्णतो वा मिथ्याप्रयुक्तो न तमर्थमाह ।
स वाग्वज्रो यजमानं हिनस्ति यथेन्द्रशत्रुः स्वरतोऽपराधात् ॥

5. अधोलिखितेषु एकस्य व्याख्या कार्या — 6

क) अथ सिद्धशब्दस्य कः पदार्थः? नित्यपर्यायवाची सिद्धशब्दः ।

ख) अथवा कूपखानकवदेतद् भविष्यति ।

ग) अथ शब्दानुशासनम् ।

—o—